

Fagfellerapport 2021 for det femårige sivilingeniørprogrammet *Informasjonsteknologi og økonomi (ITØK)*

Jan Morten Dyrstad
24. februar 2022

1. Bakgrunnsinformasjon

Denne fagfellerapporten gjelder det femårige sivilingeniørprogrammet *Informasjonsteknologi og økonomi, ITØK*. Programmet er nytt og hadde første studentopptak høsten 2021. Grunnlaget for denne første evalueringen er derfor gjennomføring av de tre første kursene i programmet, samt starten på de tre kursene som går i det andre semesteret.

I og med at programmet er helt nytt, mente Programstyret i samråd med meg at det ville være nyttig at den første evalueringen fokuserte problemstillinger i tilknytning til rekrutteringen til programmet, herunder informasjon, opptak og mottak av de nye studentene, og hvordan studentene trives faglig og sosialt i programmet. Faglige prestasjoner etter det første semesteret er selvfølgelig også viktig. Jeg oppfatter at denne tilnærmingen ligger innenfor rammene for 'Ekstern fagfelles oppgaver' slik disse er listet opp på s. 3 i 'Programevaluering av ekstern fagfelle', Det samfunnsvitenskapelige fakultet, UiB.

Det er krevende å etablere et program som ITØK. Det er et siv.ing.-program med de føringene og forpliktelsene det i seg selv representerer. Og som alle siv.ing.-program er det flerfaglig, i dette tilfellet et samarbeid mellom Institutt for informasjons- og medievitenskap, Institutt for informatikk og Institutt for økonomi, alle ved UiB. Et kjennetegn ved slike program er at de i tillegg til det rent faglige, legger de stor vekt på kullfølelse og profesjonsforståelse/-utvikling.

Høsten 2021 ble 21 studenter tatt opp på programmet, som har en kapasitet på 25 studenter. For å sikre at programmet etableres som et langsiktig, stabilt program må det ta opp godt kvalifiserte studenter i kommende år slik at det blir et ITØK-miljø med tilstrekkelig størrelse. Etter opptaket det femte året må målet være at det er 125 studenter i programmet fra da av og i årene framover. Dette er krevende, bl.a. fordi det er mange programmer i Norge som gjerne ser de som er kvalifiserte for opptak til ITØK som sine studenter. En evaluering av rekrutteringsarbeidet og opptaket i 2021 vil derfor kunne gi nyttig informasjon for framtidig rekruttering. Informasjon om hva som motiverte for å søke på ITØK-studiet, bakgrunnen til søkerne, hvor de skaffet seg kunnskap om studiet, hvilke andre studieprogrammer som interesserer og hvordan det første semesteret ble opplevd og har fungert, kan gi nyttig kunnskap til bruk i rekrutteringsarbeidet. Som grunnlag for evalueringen ble det derfor gjennomført en spørreundersøkelse i uke 6. Denne spørreundersøkelsen er det aktuelt å gjennomføre for nye kull.

Jeg besøkte programmet/instituttet 15. og 16. februar, og hadde samtaler med følgende:

- Christine Langeland Steira, administrativ koordinator
- Hans Hvide, programleder
- Ulrik Haugland, leder av linjeforeningen ved ITØK, *Enigma*
- Ahmad Hemmati, programstyremedlem, Institutt for informatikk
- Fazle Rabbi, programstyremedlem, Institutt for informasjons- og medievitenskap
- Kjell Våge, nestleder ved Institutt for samfunnsøkonomi da programmet ble opprettet
- Tora Harboe, ansvarlig for sosiale medier i linjeforeningen

- Frode Meland, undervisningsleder ved Institutt for økonomi
- Ann-Katrin Kvalheim, student ved ITØK
- Anna Lundal Haaland, student ved ITØK

Problemstillinger i tilknytning til rekrutteringen til programmet og faglige resultater, som nevnt innledningsvis, var tema i samtalen. Men det var selvsagt anledning til å ta opp andre tema og problemstillinger. Mye av grunnlaget for samtalen var resultatene fra den nevnte spørreundersøkelsen. Jeg har ikke laget et eget avsnitt som spesielt oppsummerer samtalen – det jeg fikk av informasjon fra disse er bygd inn i teksten i de ulike temaene som tas opp i det følgende.

Den valgte innretningen på evalueringen passer ikke så godt med den *veiledende* rapportmalen.¹ Jeg har valgt å disponere rapporten slik: Neste seksjon presenterer hovedresultatene fra spørreundersøkelsen og seksjon 3 eksamensresultatene. Seksjon 4 tar opp noen hovedutfordringer. Seksjon 5 er en oppsummering.

2. Spørreundersøkelsen

Studentene i kullet ble invitert til å svare på en spørreundersøkelse i uke 6, gjennomført elektronisk. Svarprosenten er 100. Spørsmålene i undersøkelsen finnes i Vedlegg 1.

Kullet består av 43 prosent kvinner. Godt og vel halvparten kommer *ikke* direkte fra videregående skole (57 prosent).

Informasjon om ITØK

Ca. $\frac{1}{3}$ av studentene fikk *første gang* kjennskap til studiet via venner, familie og bekjente, $\frac{1}{3}$ fikk første gangs kjennskap via nettsidene til UiB, og $\frac{1}{3}$ via Facebook eller Samordna Opptak. Videre informasjon om studiet skaffet alle (med ett unntak) seg via ITØKs websider. I tillegg var ITØKs web-møter viktige for å skaffe seg mer informasjon. I liten grad var andre websider, epostkontakter med UiB og venner/bekjente/familie viktig for utdypende informasjon.

Respondentene ble bedt om å vurdere informasjonen de fikk om ITØK før de søkte, på en skala fra 1 (dårlig) til 5 (veldig bra). Gjennomsnittsskåren er 3,9. De som kom direkte fra videregående skole (vgs.) synes å være noe mer positiv i vurderingen, se Figur 1 i Figurvedlegg. Om lag halvparten svarer ikke på spørsmålet om hvilken informasjon de savnet om studiet, eller at de ikke savnet noe informasjon. Fire svarer at de savnet informasjon om mulighetene for utveksling.

Alternative studievalg

Et flertall av studentene (13 av 21) svarer at de ville valgt 'Indøk' hvis karakterene fra videregående *ikke var en begrensing* for studievalg. 'Indøk' her betyr nok siv.ing.-programmet i industriell økonomi ved NTNU. Ca. $\frac{1}{4}$ svarer 'vet ikke' og 2-3 svarer NHH eller IT- og datateknologistudier. Studier med klare likheter med ITØK er altså førstevalg.

På spørsmålet om hvilket studium som ville blitt valgt dersom ITØK ikke eksisterte, svarer 9 av 21 NHH, men noen svarer også Indøk og IT/datateknologi.

Jobbmuligheter etter endt studium oppgis av de fleste som den viktigste grunnen til å velge ITØK, dernest faglig innhold. Svært få nevner nærhet til hjemsted som en viktig grunn til å velge ITØK.

Rundt $\frac{1}{3}$ oppgir at de ønsker å arbeide med finans etter studiet, og en like stor andel oppgir IT.

¹ Se s. 5 i 'Programevaluering av ekstern fagfelle', Det samfunnsvitenskapelige fakultet, UiB.

Studiemiljøet

Det er en nokså entydig oppfatning blant studentene at de ble 'veldig bra' mottatt som nye studenter ved ITØK. Gjennomsnittsskåren er 4,6, og det er liten spredning i svarene. På spørsmålet om hva som ble mest satt pris på ved mottaket, nevnes det å bli kjent med andre, nærhet og åpenhet, hyppigst. På spørsmålet 'Hva satte du minst pris på ved mottaket?', er det ikke mange utdypinger, men noen få nevner mer informasjon om det faglige innholdet i programmet. Se ellers Figur 2 i figurvedlegget.

To av spørsmålene i undersøkelsen var 'Hvordan trives du som ITØK-student?' og 'Hvordan vil du beskrive miljøet på ITØK som'. Gjennomsnittsskåren på disse to spørsmålene er henholdsvis 4,35 og 4,65, som betyr at studentene i gjennomsnitt trives bra og vil beskrive miljøet ikke langt fra 'veldig bra'. Se figurene 3 og 4.

I gjennomsnitt svarer studentene at undervisningen og undervisningsopplegget svarer bra til forventningene. Gjennomsnittsskåren er 4,05. Se Figur 5.

Hele 17 av respondentene svarer at det er spesielt viktig å ha faglig/sosial kontakt med de andre siv.ing.-studentene ved UiB. Men knapt halvparten av studentene har også faglig/sosial kontakt med studenter ved NHH. Det er mindre kontakt med studenter fra andre programmer, som studentene ved Institutt for økonomi, Institutt for informatikk og Institutt for informasjons- og medievitenskap.

Kontakten med de andre siv.ing.-studentene er viktig for å skape av en 'siv.ing.-kultur' ved universitetet. Tilgangen til en felles lesesal for siv.ing.-studentene i Realfagsbygget har sannsynligvis stor betydning i denne sammenheng.

Kort oppsummert: Studentene er godt fornøyd med det første semesteret som ITØK-student. Dette gjelder informasjonen om studiet, studiemiljøet, og undervisningen og undervisningsopplegget. Resultatene fra spørreundersøkelsen ble bekreftet i samtalene 15. og 16. februar.

3. Eksamensresultater

ITØK-studentene gjennomførte tre kurs høsten 2021: MAT111 (Grunnkurs i matematikk I) som er felles og nødvendig for de fleste studieretningene i realfag; INFO132 (Innføring i programmering) hvor studentene lærer å skrive enkle program og de grunnleggende begrepene i moderne programmeringsspråk; og ITØK101 (Mikroøkonomi) som gir en innføring i sentrale deler av mikroøkonomisk teori. ITØK101 er et spesielt designet kurs for ITØK-studentene, mens de to førstnevnte ikke er det. ITØK101 er analytisk mer krevende enn introduksjonskursene i mikroøkonomi som studenter i Bachelorprogram i samfunnsøkonomi tar.

Eksamensresultatene for ITØK-studentene er gode. I MAT111 fikk halvparten av de 16 ITØK-studentene som gikk opp til eksamen karakteren C eller bedre, og ingen strøk. For de andre 234 MAT111-studentene som leverte eksamensbesvarelse fikk 30 prosent C eller bedre. I INFO132 fikk $\frac{1}{3}$ av de 18 ITØK-studentene som gikk opp til eksamen B eller bedre, og knapt 90 prosent C eller bedre. 26 prosent av de øvrige 202 studentene som leverte besvarelser fikk B eller bedre, og 67% C eller bedre. Karakterresultatene fra ITØK101-eksamen viser at knapt 60 prosent fikk karakteren B eller bedre, og knapt 95 prosent C eller bedre.

Se ellers karakterfordelingene i disse kursene, figurene 6-8 i Figurvedlegget.

I korthet: ITØK-studentene presterer svært godt!

4. Noen utfordringer

Kapasitetsutnyttelse

En viktig problemstilling er kapasitetsutnyttelsen i programmet og mulig frafall. Programmet har en opptaksramme på 25, og det er tatt opp 21. Maksimalt er det 16 studenter som har tatt eksamen i alle de tre aktuelle kursene høsten 2021. Sykdom, bl.a. covid, oppgis som forklaringen på at ikke alle fikk tatt eksamen, og jeg får opplyst at disse tar 'syke-eksamen' denne uka (uke 8).

Et stabilt og levedyktig studieprogram betinger at studenttallet og læringsmiljøet har en viss størrelse. Med full kapasitetsutnyttelse og full drift vil programmet i ha 125 studenter. Ut fra erfaringene så langt kan dette isolert sett tilsi at tilbudet av studieplasser og opptaket bør økes. Flere tilbud om studieplass vil imidlertid normalt gi lavere inntakspoeng for sist opptatte student. Ut fra opplysningene på programmets nettsider var laveste inntakspoeng høsten 2021 i ordinær kvote 58,7 og 54,5 i primærkvoten.

Studiet er faglig krevende, og det er etter min mening høyst tvilsomt om økt inntak som gir lavere inntakspoeng vil bidra til å sikre større studentkull. Konsekvensen kan bli økt frafall og en faglig svekking av programmet, som på sikt også vil svekke programmets rekrutteringsmuligheter og konkurranseposisjon.

Studieprogram med mange godt kvalifiserte søkere tilbyr studieplasser til langt flere enn det er plasser i programmet. F.eks. tilbyr Indøk ved NTNU studieplasser til ca. 60 prosent flere enn det er studieplasser i programmet (gjennomsnitt 2004-2013). Liknende tall gjelder også for medisin. Disse programmene treffer imidlertid godt på kapasitetsutnyttelsen over tid, slik at forholdstallet mellom studieplasser og studenter over år er lik 1. Med andre ord bør en ikke være for redd for over-booking så lenge ikke inntakspoengene blir for lave. I og med at studentkullene er relativt små, vil effekten av over- eller underbooking kunne gi store prosentvise utslag. Imidlertid er det studenttallet som påvirker ressursbruken i programmet, og dersom antallet studenter ett år kommer godt over det fastsatte antallet studieplasser, kan man redusere opptaket noe senere år.

Erfaringene fra profesjonsstudiet i samfunnsøkonomi er at det er større frafall i dette studiet sammenlignet med Bachelorprogrammet. Overgangen fra ITØK til andre studier kan være mindre aktuell fordi ITØK-liknende programmer er mindre tilgjengelig, sammenlignet med f.eks. overgangen fra profesjonsstudiet i samfunnsøkonomi til studier ved NHH. Men frafall fra ITØK kan også skje til mer spesialiserte utdanninger, f.eks. informasjonsteknologi. Og svarene fra spørreundersøkelsen viser at NHH absolutt er et alternativ for ITØK-studentene. Mange av studentene kommer direkte fra videregående og flere gir bl.a. i spørreundersøkelsen uttrykk for at de er usikre på valg av utdanningsvei, noe som er naturlig.

Utnyttelse av opptaksrammene er strategisk viktige problemstillinger som Programstyret og instituttet har en bevisst holdning til og gode vurderinger av. Min vurdering er at en bør legge større vekt på inntakspoengene enn å fylle studieplassene.

Informasjon og profilering

Programledelsen gjorde i både i 2020 og 2021, og gjør i år, en imponerende innsats med å informere om ITØK-studiet, med egne videoer, nettmøter og oppfølging av aktuelle søkere til programmet. Både spørreundersøkelsen og samtalene viser at studentene gjennomgående er godt fornøyd med informasjonen de fikk om studiet. Rekrutteringsarbeidet fram mot opptaket høsten 2021 var en suksess – meget dyktige studenter ble rekruttert. Ingen grunn til ikke å fortsette langs samme mal!

Studenter som vurderer å søke ITØK er opptatt av og flinke i realfag. Både spørreundersøkelsen og samtalene viser at i vurderingen av studievalg er realfagselementet viktig. F.eks. svarer flere at

dersom ITØK ikke var et alternativ, ville informatikk/data blitt valgt. Hos andre er økonomielementet viktigst, slik at NHH framstår som et nærliggende alternativ. ITØK har den fordel at det har *både* informatikk/informasjonsvitenskap og økonomi. Programmet profilerer disse to hovedelementene tydelig, og det er bra.

Likevel stiller jeg spørsmålet om det er mulig i enda større grad å tydeliggjøre mulighetene som en siv.ing.-grad i ITØK gir. Det er ikke slik at man som siv.ing. i informasjonsteknologi og økonomi må sitte 'resten av livet å flytte tall'. Avhengig av spesialisering i løpet av studiet, står svært mange muligheter åpne; innen økonomi, informasjonsteknologi, eller i kombinasjoner av disse fagområdene. Ledelse og entreprenørskap er selvsagt heller ikke ekskludert med en slik utdanning, snarere motsatt. Den solide fagkompetansen på to hovedområder, i motsetning til f.eks. en større spredning av bedriftsrelaterte kurs (markedsføring, regnskap, ledelse, jus o.l.), er programmets styrke. Kan jobbmulighetene etter endt studium utdypes med konkrete eksempler og illustrasjoner?

Når man googler 'itøk' kommer UiBs nettsider for ingeniørutdanninger opp. Derfra kan man klikke seg videre til ITØK-programmet, og da ser jeg en litt summarisk beskrivelse av en siv.ing.-utdanning. Starter man videoen som ligger der, løfter den fram at programmet har to solide fundament, IKT og økonomi, som gir muligheter for eksemplifiserte spesialiseringer i stikkords form. For det første hadde det vært bedre å komme direkte til ITØK-studiet, men det er mulig profileringspolicyen til UiB legger begrensninger. For det andre tror jeg det er mulig i større grad å utdype hvilke faglige muligheter som ligger i studiet, også etter endt studium, jfr. spørsmålet mitt i avsnittet foran.

Programledelsen, inklusive administrasjonen, arbeider godt og energisk med ITØK-profileringen. Det jeg har pekt på ovenfor er et par problemstillinger som jeg tror det kan være nyttig å se nærmere på.

Det er positivt at ITØK-studentene trekkes med i profilerings- og rekrutteringsarbeidet. Etter hvert bør det også være aktuelt å trekke med virksomheter både i privat og offentlig sektor som deltar i programmet med case.

Læringsmiljø og undervisning

Spørreundersøkelsen viser at studentene synes det er bra samsvar mellom forventet og faktisk undervisning/undervisningsopplegg. Samtalene bekrefter også dette inntrykket. Bedriftspresentasjonene (work shops) nevnes som positive innslag i undervisningen. Likeledes fungerer seminarer godt ved at det er greit å stille spørsmål og diskutere faglige spørsmål. Behovet for en slags faglig oversikt over innholdet i ITØK helt i starten av første semester nevnes både i spørreundersøkelsen og i samtalene. Dette gjelder nok spesielt økonomidelen. Mattekunnskapene og realfagsforståelsen er god hos studentene, men økonomi er et helt nytt felt for mange, slik at det 'å få litt start på tankegangen i økonomi vil være nyttig'. 'For mange var førstesemesteret en pangstart'.

Ellers merket jeg meg at ITØK102 *Makroøkonomi*, som går dette semesteret, blir undervist av innleid foreleser. Jeg er sikker på at studentene får faglig solid undervisning, men jeg regner med at det bare er et forbigående problem at ikke Institutt for økonomi selv har foreleser i dette emnet.

5. Oppsummering

UiB har lyktes med å rekruttere flinke studenter til ITØK-programmet. Dette kommer til uttrykk i eksamensresultatene. Og det kommer til uttrykk ved at studentene gjennomgående er godt fornøyd med studietilværelsen, selv om – eller kanskje nettopp fordi – programmet er faglig utfordrende. Både spørreundersøkelsen og samtalene bekrefter dette.

De gode resultatene så langt skyldes at UiB har etablert et studieprogram som jeg tror det vil være økende etterspørsel etter, fordi det gir solid, generisk kompetanse i informatikk, informasjonsvitenskap og økonomi. Det er unikt og faglig interessant, og gjør at studentene går i gang med det som er hovedinnholdet i programmet fra dag én. Andre sammenlignbare programmer kan nok ha like stort innslag av informasjonsteknologi, men mangler en like tung økonomistolpe.

Forklaringen på suksessen skyldes i stor grad en dyktig og engasjert programledelse og administrasjon. Programmet har et styre som ser ut til å fungere godt, noe som er svært viktig i et flerfaglig program som ITØK. Ikke minst har programmet en meget kompetent, initiativrik, effektiv og arbeidsom programleder som følger opp programmet og studentene tett. Bl.a. ble det gjennomført et imponerende rekrutteringsarbeid i 2020 og 2021.

Programledelse er generelt en kritisk faktor når et studieprogram skal etableres og utvikles, men den er spesielt kritisk for å bygge opp et siv.ing.-program med denne faglige profilen. Selv om UiB har viktige profesjonsutdanninger, oppfatter jeg at universitetet i stor grad er disiplinorientert. Dette i motsetning til f.eks. NTNU som er sterkt preget av teknologimiljøene og siv.ing.-utdanningene, og som følgelig har en tradisjon og kultur for flerfaglig samarbeid og koordinering. Det betyr at for å lykkes er det viktig at den aksepten som er skapt om at siv.ing.-utdanningen er annerledes, opprettholdes. Programleder og programstyret spiller en nøkkelrolle for å få dette til.

Det følger av innholdet i denne rapporten at det ikke er veldig tydelige forbedringspunkter, men jeg har pekt på noen mulige utfordringer, som i stikkords form er:

- Strategisk vurdere bruken av studieplassene (kapasiteten)
- Profileringen av studiet kan bli enda tydeligere
- Litt justering av oppstart i førstesemesteret
- Behov for mer undervisningsressurser tilpasset ITØKs faglige profil må vurderes
- Sikre en fortsatt effektiv programledelse og -administrasjon

Vedlegg 1

Spørreskjema Programevaluering V22

Undersøkelsen er anonym. Alle spørsmålene er obligatoriske

Begynte du på ITØK-studiet rett etter videregående?

- ☐ Ja
☐ Nei

Hvilket kjønn er du?

- ☐ Mann
☐ Kvinne

Hvor eller hvordan hørte/leste du om ITØK første gang?

Hvor fikk du mer informasjon om ITØK?

Kryss av for de det gjelder

- ☐ ITØK websider (UiB, Squarespace)
☐ Andre websider (aviser, chat forum, samordna opptak ol)
☐ Venner/bekjente/familie
☐ ITØK webmøter
☐ E-post kontakt med ITØK/administrasjon
☐ E-post kontakt med andre fra UiB

Hvilket studium ville du gått på dersom karakterer fra vgs ikke var en begrensning?

Hvilket studium ville du trolig gått på dersom ITØK ikke fantes?

Hva var utslagsgivende for at du valgte å begynne på ITØK?

Kryss av for de det gjelder

- ☐ Studiemiljø
☐ Faglig innhold
☐ Jobbmulighetene etterpå
☐ Nærhet til hjemstedet
☐ Annet

Hva synes du om informasjonen du fikk om ITØK før du søkte?

- ☐ Veldig bra

- ☐ Bra
- ☐ Middels
- ☐ Sånn passe
- ☐ Dårlig

Hvilken informasjon om studiet savnet du eventuelt?

Hva slags jobb kan du tenke deg etter studiet? (bransje, type arbeid)

Hvordan opplevde du å bli mottatt som ny student ved ITØK-studiet?

- ☐ Veldig bra
- ☐ Bra
- ☐ Middels
- ☐ Sånn passe
- ☐ Dårlig

Hva satte du mest pris på ved mottaket?

Hva satte du minst pris på ved mottaket?

Hvordan trives du som ITØK-student?

- ☐ Veldig bra
- ☐ Bra
- ☐ Middels
- ☐ Sånn passe
- ☐ Dårlig

Vil du beskrive miljøet på ITØK som

- ☐ Veldig bra
- ☐ Bra
- ☐ Middels
- ☐ Sånn passe
- ☐ Dårlig

I hvor stor grad har undervisningen og undervisningsopplegget svart til forventningene?

- ☐ Veldig bra
- ☐ Bra
- ☐ Middels
- ☐ Sånn passe
- ☐ Dårlig

Hvilke andre studenter, utenom ITØK, er det spesielt viktig for deg å ha faglig/sosial kontakt med? Kryss av for de det gjelder:

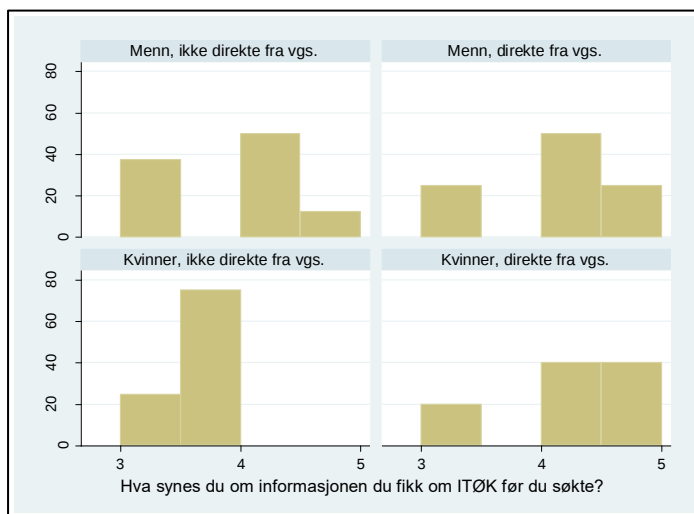
- ☐ Studenter ved Institutt for økonomi
- ☐ Sivilingeniørstudenter ved UiB
- ☐ NHH studenter
- ☐ INFO studenter
- ☐ INF studenter
- ☐ Andre

Hva vil du generelt si er erfaringene dine med å være ITØK-student?

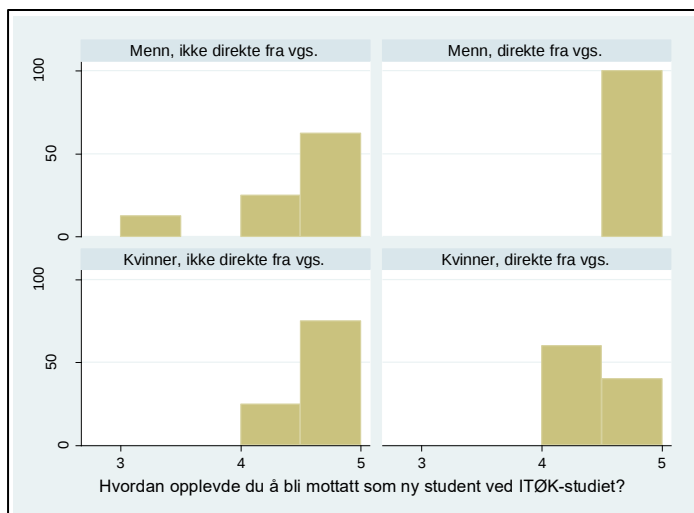
Har du andre kommentarer?

Send

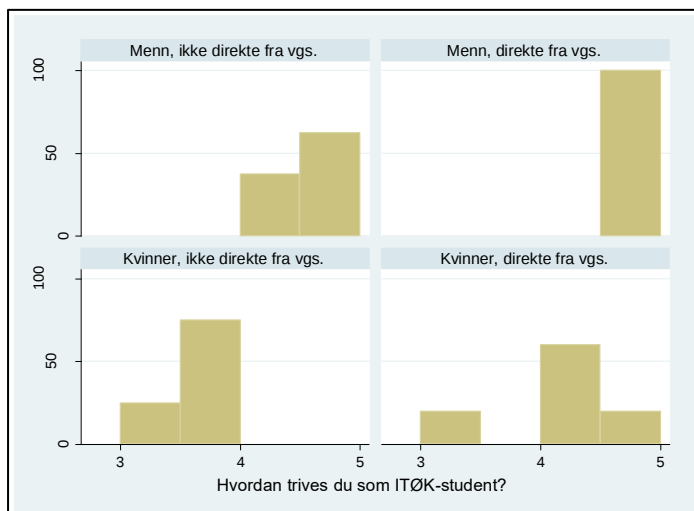
Figurvedlegg

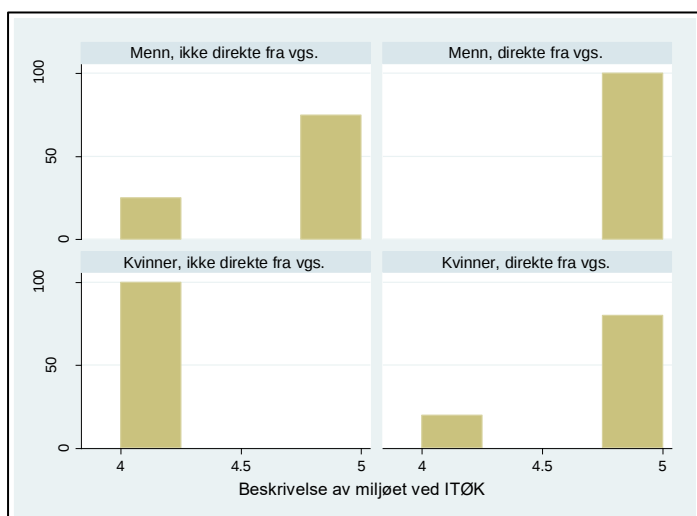
Figur 1

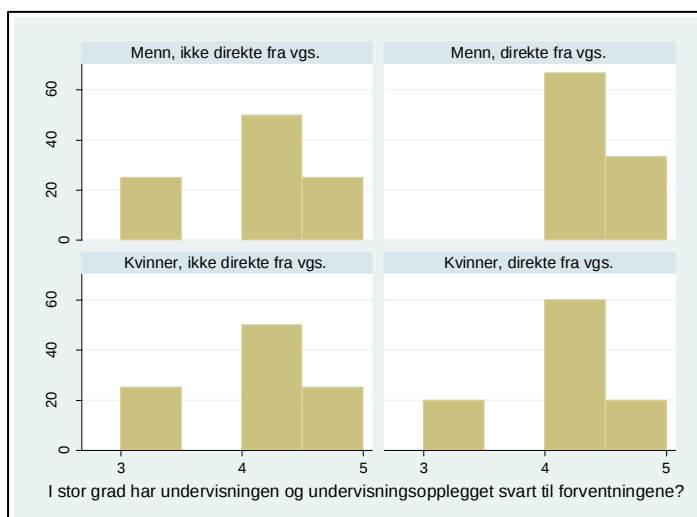
Figur 2

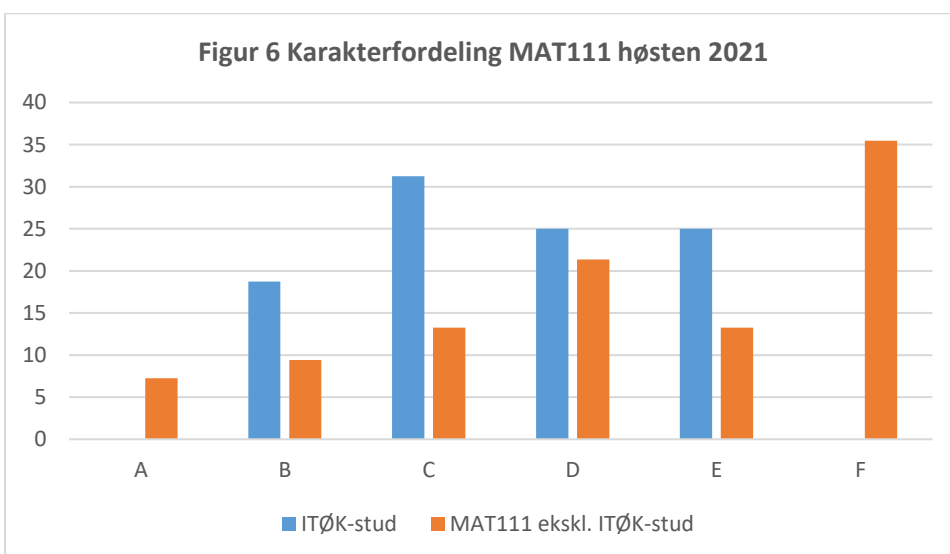
Figur 3

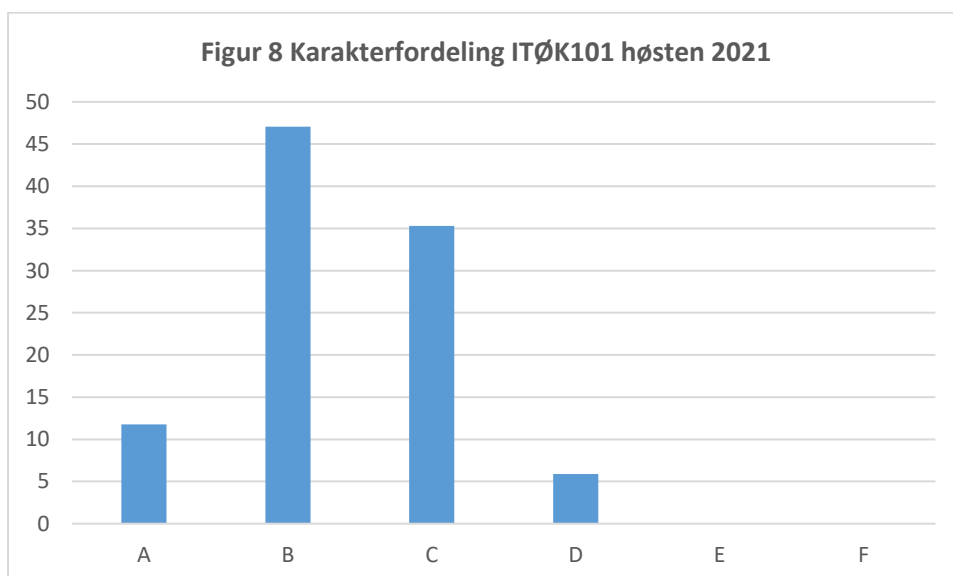
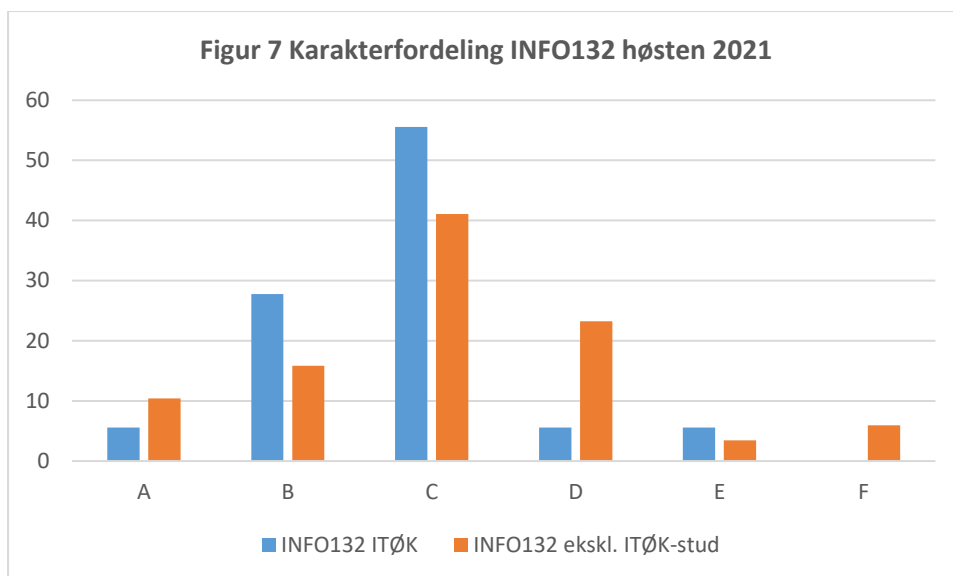

Figur 4

Figur 5

Fagfellerapport for 2021 for Institutt for økonomi, Universitetet i Bergen

Tore Nilssen

14. januar 2022

1. Bakgrunnsinformasjon

Dette er en fagfellerapport for Institutt for økonomi ved Universitetet i Bergen. Den følger i grove trekk malen for fagfellerapporter som finnes i «Programevaluering av ekstern fagfelle», utgitt av Det samfunnsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Bergen. Den ligger også tett opp til «Fagfellerapport for 2020», levert for et år siden, og det vil refereres til den forrige rapporten underveis.

Rapporten gjelder situasjonen i 2021 og omhandler tre ulike studieprogram:

- Samfunnsøkonomi, bachelor
- Samfunnsøkonomi, master
- Samfunnsøkonomi, profesjon

I år legges det særlig vekt på profesjonsstudiet, etter avtale med Institutt for økonomi.

Fjorårets rapport handlet særlig om emner i mikroøkonomi. Fokuset er denne gangen på obligatoriske emner i makroøkonomi, særlig følgende emner:

- ECON100 – Innføring i samfunnsøkonomi

Dette emnet utgjør samfunnsøkonomi-varianten av Examen facultatum (Ex.fac.). Det gir en enkel innføring i samfunnsøkonomi. Det skal vel også ha et element av dannelsesfag, siden det er et Ex.fac.-emne, men dannelseselementet synes ikke å være veldig fremtredende slik emnet gjennomføres nå. Emnet omhandler både mikroøkonomi og makroøkonomi, som navnet antyder. Det er med her fordi det er studentenes første møte med makroøkonomi, bortsett fra for de studentene som velger en annen Ex.fac.-variant.

- ECON130 – Makroøkonomi

Dette emnet gir en innføring i makroøkonomiske begreper og sammenhenger. Her lærer man om nasjonalprodukt, privat og offentlig konsum, sparing, investeringer, eksport og import, og om hvordan disse størrelsene kan påvirkes gjennom offentlig finanspolitikk og pengepolitikk. I kurset gjennomgås sentrale keynesianske modeller, og man diskuterer inflasjon og forventninger til inflasjon.

- ECON230 Internasjonal makroøkonomi

Dette emnet fortsetter fra ECON130 og tar særlig for seg hvordan analysen endres dersom man antar at den offentlige politikken påvirker valutakursen. Videre ser man på kjøpekraftsparitet, internasjonale kapitalmarkeder, optimale valutaområder, internasjonale pengesystemer og internasjonal inntektsfordeling.

- ECON330 Makroøkonomisk analyse

Dette emnet tilbyr avansert analyse av makroøkonomiske problemstillinger som ulikhet, konjunktursvingninger, arbeidsledighet og inflasjon. I kurset gjennomgås vekstteori, keynesiansk og ny-keynesiansk teori og realkonkunkturteori.

I arbeidet med rapporten har jeg hatt samtaler med følgende personer:

Fra instituttledelsen:

- Espen Bratberg, leder for programutvalget for de tre studieprogrammene
- Arild Aakvik, undervisningsansvarlig

Emneansvarlige for undervisningen i de fire emnene:

- Kjell Vaage (ECON100)
- Kjell Erik Lommerud (ECON130)
- Dag Lønning (ECON230)
- Oddvar Kaarbøe (ECON330)

Studenter:

- Johanne Bakken (bachelorstudiet)
- Sigurd Østmo (bachelorstudiet)
- Mads Mikalsen (profesjonsstudiet, på bachelornivå)
- Carsten Mannes (masterstudiet)
- Johanne Hoff (masterstudiet)
- Emma Samuelsen (masterstudiet)

På grunn av korona-pandemien var det heller ikke denne gangen mulig å gjennomføre et besøk til fagmiljøet. Derfor ble alle møtene og intervjuene gjort ved hjelp av Zoom. Endringen fra fysiske møter til zoom-møter fikk dessverre den konsekvensen at de fleste studentene på profesjonsstudiet som Institutt for økonomi hadde avtale med, ikke kunne være med i samtaler med meg på grunn av kollisjoner med undervisningsaktiviteter. Jeg mener samtalene med studentene var nyttige likevel, også når det gjelder vurderingen av profesjonsstudiet, selv om det ville ha vært enda bedre om flere profesjonsstudenter hadde hatt anledning til å være med.

I arbeidet med rapporten har jeg hatt nytte av møtene nevnt over, i tillegg til tilgang til informasjon om studiene tilgjengelig på UiBs nettsider og ytterligere informasjon jeg har mottatt fra Institutt for økonomi.¹ Nedenfor bruker jeg intervjuene og bakgrunnsinformasjonen til å vurdere studieprogrammene og emnene.

¹ Men jeg har ikke fått tilsendt informasjon fra 2021 for andre relevante emner enn ECON130, siden disse andre emnene er høstemner.

2. Evaluering av studieprogrammene

Som nevnt handler denne rapporten om tre av studieprogrammene ved Institutt for økonomi: bachelor-, master- og profesjonsstudiet i samfunnsøkonomi. Jeg vurderer ikke årsstudiet i samfunnsøkonomi.

Jeg vil stort sett vurdere de tre studieprogrammene samlet, men vil også trekke frem momenter som ikke gjelder alle tre likt.

Faglig innhold

Sist diskuterte jeg det faglige innholdet på studieprogramnivå. Den diskusjonen er fremdeles gyldig, og jeg har ikke noe å tilføye. Jeg diskuterte også rimelig grundig undervisningen i mikroøkonomi og går ikke inn på den her. Undervisningen i metode vil trolig bli tema i en fremtidig rapport.

Makroøkonomisk undervisning starter i ECON100, der dette utgjør en del av emnet, sammen med mikroøkonomi og mer dannende tema, som er nødvendig siden dette er et ex-fak-emne. Makroøkonomi utgjør dermed antagelig neppe mer enn en tredel av emnet. Siden makroøkonomi er den delen av faget som oftest dukker opp i media, egner det seg godt i ECON100. Institutt for økonomi diskuterer hvorvidt ECON100 skal legges om for å gi plass til programmering, i hvert fall for profesjonsstudentene. Dette vil trolig føre til enda mindre makroøkonomi i emnet enn nå. Jeg kommer tilbake til behovet for programmering i oppsummeringen av rapporten.

De to neste emnene i makroøkonomi er ECON130 og ECON230. De er ganske likestilte i vanskelighetsgrad og kan grovt sett sies å omfatte makroøkonomi i en lukket, hhv. åpen økonomi.

Det siste makrokurset er ECON330, som undervises på masternivå. Her økes vanskelighetsgraden relativt til de to foregående kursene.

Etter mitt syn dekker de tre makro-kursene det stoffet som bør dekkes i en sekvens av makrokurs. Tradisjonelle emner dekkes i bachelor-kursene ECON130 og ECON230, mens mer moderne emner, inkludert vekstteori, ny-keynesiansk teori og realkonjunkturteori, dekkes i masteremnet ECON330. Instituttet har en utfordring i at det så godt som ikke finnes aktive forskere i makroøkonomi blant staben. Dette er for tiden løst på flere måter. ECON130 og Lommerud er trolig instituttets beste kombinasjon av emne og foreleser, til tross for at han ikke selv forsker på makroøkonomi. ECON230 dekkes av en ekstern foreleser, en situasjon instituttet nok ikke kan unngå. Men den ville ha vært bedre dersom man beholdt emneansvaret for emnet hos den faste staben ved instituttet, slik at man har bedre kontroll på emnets utvikling og sammenhengen mellom de obligatoriske emnene i studiene. Jeg anbefaler derfor at instituttet finner en løsning der emneansvaret i ECON230 legges til noen i den faste staben.

Som i fjor mener jeg at masterstudiet har et godt tilbud av valgfrie masteremner. For profesjonsstudiet er utvalget trolig litt for lite. Disse studentenes behov for masteremner er

større, siden de starter med å ta masteremner tidligere. Den anbefalte studieplanen for profesjonsstudiet tilsier to valgfrie bacheloremner i det sjette semesteret.² Dette bør endres, for profesjonsstudenter i sjette semester kan gjerne oppmuntres til å søke seg mot masteremner.

Det ser ut som det er nødvendig med flere valgfrie emner på bachelornivå. Studentene sier de er spesielt interesserte i makrorettede valgemner. For valgemner er ikke behovet for å beholde emneansvaret hos instituttledelsen like stort som ved obligatoriske emner. Dermed kan man prøve å rekruttere eksterne forelesere. Parallelt kan man gjøre en innsats for å gjøre utveksling med andre læresteder i Bergen lettere for instituttets studenter. Her bør det være mulig å starte opp eller fornye samarbeid med NHH, HVL og BI-Bergen.

Studentene er opptatt av studiets arbeidslivsrelevans. Det er vanskelig for studentene å innse at det beste svaret på arbeidets behov noen år frem i tid er de grundige metodene de lærer i studiet, når arbeidslivet samtidig legger ut om sine umiddelbare behov for å løse de problemene vi har i dag. Men et enkelt virkemiddel for å synliggjøre arbeidslivsrelevansen kan være å øke bruken av gjesteforelesere fra nærings- og samfunnsliv. Når det gjelder den makroøkonomiske undervisningen, bør det være mulig å finne gjesteforelesere i Finansdepartementet, Norges Bank og ulike store bedrifter og næringslivsorganisasjoner.

En annen mulighet for å øke arbeidslivsrelevansen er å innføre et praksisemne eller lignende i bachelorstudiet. Men praksis-emner blir fort ressurskrevende, særlig på administrasjonssiden. Så instituttet bør tenke seg nøye om før man går i gang med et slikt praksisemne.

Frafall

Både bachelorstudiet og profesjonsstudiet opplever store frafall. Og frafallet er særlig stort i løpet av det første året. Andelen av de som møtte opp til semesterstart ved første semester, som fremdeles var med ved semesterstart ved tredje semester, altså etter ett år, var i gjennomsnitt 60% for bachelorstudiet for oppstartsårene 2016-2020.³ Det tilsvarende tallet for profesjonsstudiet var 58%. Som man ser, gjør profesjonsstudiet det litt dårligere, men hele forskjellen kommer tilsynelatende fra 2019-kullet, der kun 42% møtte opp til høstsemesteret 2020. Og frafallet fortsetter for profesjonsstudiet utover det første året. For oppstartsårene 2013-2018 var i gjennomsnitt 41% av de som møtte opp til oppstart ved det første semesteret, fremdeles med ved semesterstart i det sjuende semesteret, altså etter tre år. Dette er naturlig nok litt gamle tall, men det indikerer at frafallet i profesjonsstudiet fortsetter utover det første året. Det store frafallet betyr også at det i absolutte tall ikke er mange igjen, siden kullene i profesjonsstudiet ikke er veldig store. I kullet med det største frafallet ved det syvende semesteret, de som startet studiet i 2016, var det 7 studenter igjen høsten 2019 av de 22 som startet opp i 2016, en andel på 32%. Med så små tall er det vanskelig å lage en egen kullfølelse for profesjonsstudiene. (For ordens skyld: i det beste året jeg har undersøkt, var det av de 35 som startet på profesjonsstudiet i 2018, 16 studenter igjen etter tre år i 2021.)

Instituttet jobber godt med å finne ut årsakene til det store frafallet for både bachelorstudiet og profesjonsstudiet. Det er viktig at dette arbeidet fortsetter, bl a ved å sende ut spørreundersøkelser til tidligere studenter som valgte å avslutte studiet før de var ferdige.

² [Samfunnsøkonomi, 5 år | Universitetet i Bergen \(uib.no\)](#).

³ Grunnlagsmaterialet for disse tallene er også denne gangen tatt ut fra Tableau.

Jeg viser ellers til diskusjonen min av frafall i den forrige rapporten.

Pensum

Emnene i makroøkonomi på bachelor, ECON130 og ECON230, bruker Steinar Holdens lærebok. Det er et godt valg. Men det er ikke klart for meg hvorfor ECON130 har ekstra mange forelesninger og bruker en så stor del av Holdens bok, annet enn at faglæreren på ECON130 ønsker å ha det på den måten. Argumentet om at mange studenter kun tar dette ene makroøkonomi-emnet og alle trenger de seksten første kapitlene av Holdens bok, er ikke godt, siden både ECON130 og ECON230 er obligatoriske for både bachelor- og profesjonsstudenter. Å legge opp emnene av hensyn til studentene på årsstudiet, som ikke tar ECON230, virker ikke hensiktsmessig. På den andre siden er det opplagt et viktig moment hva instituttets beste foreleser ønsker.

Når det gjelder ECON230, nevnte studentene jeg snakket med, en modell som var utviklet av faglæreren selv, og formodentlig skrevet ned i et eget notat. Notater skrevet av faglærer bør generelt unngås, bortsett fra der øvrig pensum utdypes og diskuteres. Enda verre blir det når notatet ikke er listet opp som pensum. (For ordens skyld: Min skepsis gjelder ikke artikler skrevet av faglærer og publisert i anerkjente vitenskapelig tidsskrifter med reelle fagfelle-vurderinger. Men også disse må på pensumlisten.)

Pensum i ECON330 er det som virker å være en hensiktsmessig lærebok. Studentene forteller at spranget er veldig stort fra bachelor til master, dvs fra ECON130/230 til ECON330. Det spranget bør ikke dempes ved å velge et enklere pensum i ECON330, men heller ved å gå gjennom pensum i bachelorkursene for å se om de bedre kan forbedre studentene på ECON330. Den beste måten å gjøre dette på er etter min mening å innrette undervisningen i generell likevekt i mikroøkonomiemnet ECON210 på en slik måte at emnet gir en god forberedelse til makroøkonomi på masternivå i ECON330.

Undervisnings- og vurderingsformer

Jeg skrev en del om dette i min forrige rapport, og jeg har ikke så mye å legge til. Så lenge koronaen pågår, må man finne løsninger, selv om de kanskje bare vil være midlertidige.

Jeg vil gjerne gjenta min oppfordring fra i fjor om å se på hvordan seminarundervisningen kan revitaliseres, slik at studentene stiller forberedt til seminarene og man slipper å bruke tid i seminaret på at forberedelsene gjøres.

Når det gjelder evalueringsformer, er det viktig å tenke over hvordan eksamen skal gjøres korona-kompatibel. Det betyr for eksempel at spørsmålene må bli annerledes med en skole-eksamen enn med en åpen-bok hjemme-eksamen. Det er også viktig å diskutere spørsmålsformen i undervisningen, særlig i seminarene, slik at den ikke kommer som en overraskelse på eksamen. Etter hvert vil tosensor-ordningen ramme sektoren. Det er viktig å være forberedt her og tenke gjennom hvordan den kan gjennomføres uten å stjele for mye ressurser. Det er ikke i studentenes interesse verken å innføre flervalgseksamen i stor stil eller å redusere undervisningen for å få råd til evaluering.

Særbehandling av profesjonsstudiet

I forrige rapport brukte jeg mye plass på å diskutere dette temaet. Jeg skal ikke gjenta alt her. Etter mitt syn er bachelor/master og profesjon tilstrekkelig forskjellige ved at profesjonsstudiet er et 5-årig masterstudium der studentene kan ta masteremner allerede i 3. eller 4. semester. Det er ikke noe poeng å gjøre de to studiene enda mer forskjellige ved ulike spesialordninger for profesjonsstudentene. Men fordi de begynner så tidlig å ta masteremner, er det lurt av instituttet å ha et praksisemne forbeholdt profesjonsstudiet, ECON381; dette er i motstrid med det jeg skrev i fjor.

En særbehandling av profesjonsstudiet som fremstår som direkte kontraproduktiv, er at disse studentene tar matematikk-emnet MAT101 i det første semesteret i stedet for ECON140. Dette gjør at de har for liten bakgrunn i det vi kan kalle økonomi-matematikk. Det gjelder både hvilke deler av matematikken som dekkes, og hvilke anvendelser som diskuteres. For eksempel dekkes ikke Lagranges metode i MAT101. Disse studentene tilbys riktignok et minikurs i Lagranges metode i forbindelsen med mikroøkonomiemnet ECON110 i semesteret. Men dette virker ikke å være et tilstrekkelig botemiddel. Jeg vil foreslå at MAT101 byttes ut med ECON140 for profesjonsstudentene. Siden disse studentene har en sterkere bakgrunn i matematikk fra videregående enn bachelorstudentene, bør dette suppleres med at de får særbehandling i form av for eksempel en egen seminarrekke forbeholdt dem. Det er sannsynlig at en slik omlegging vil redusere frafallet det første året på profesjonsstudiet. Den vil også gjøre disse studentene bedre forberedt for resten av økonomistudiet.

Bortsett fra disse tankene om ECON381 og MAT101 står mine kommentarer fra i fjor ved lag. Det er fremdeles behov for å se på om en reduksjon i forskjellene mellom bachelorstudentene og profesjonsstudentene vil kunne øke studiekvaliteten for begge grupper av studenter. Å likestille de to studentgruppene i det daglige studielivet vil gjøre det mulig å få en kullfølelse for alle studentene i et kull, noe som etter min mening er viktigere enn å lage en kullfølelse for en liten gruppe profesjonsstudenter.

Dersom instituttet insisterer på at forskjellsbehandlingen av de to studiene er nødvendig, foreslår jeg at man tenker gjennom om man skal legge ned profesjonsstudiet og fordele studieplassene derfra på bachelor- og masterstudiene. Dette vil fjerne behovet for å forskjellsbehandle profesjonsstudentene og bachelorstudentene, og man kan konsentrere instituttets knappe ressurser på færre studier og dermed kanskje stå bedre i stand til å tilby valgemner.

3. Fire emner i makroøkonomi

Som nevnt allerede er denne vurderingen konsentrert om de fire kursene ECON100, ECON130, ECON230 og ECON330. Det første omfatter delvis makroøkonomi, de tre andre omfatter bare makroøkonomi.

3.1. ECON100 Innføring i samfunnsøkonomi

Dette emnet inneholder både mikroøkonomi og makroøkonomi. Emnet utgjør Examen facultatum (Ex.fac.) og kan erstattes med et annet Ex.fac.-kurs for studentene på bachelorstudiet, men ikke for dem på profesjonsstudiet.

Jeg skrev mye om dette emnet sist og skal ikke gjenta det her. Makroøkonomi har en liten del av dette emnet. Planlagte omlegginger av ECON100 kan føre til at denne delen reduseres ytterligere. Instituttet bør diskutere om det er mulig med så lite makroøkonomi i ECON100 uten at det går utover studiekvaliteten i de kommende makroemnene i studiet. Det er dessuten også et behov for å se om pensum kan angis mer presist, siden pensumboken er veldig ordrik.

3.2. ECON130 Makroøkonomi

I makroøkonomi finnes en lærebok på norsk som er fullt på høyde med engelske lærebøker. Og det er selvsagt denne som brukes ved Institutt for økonomi, som har valgt å ha kun norske lærebøker på bachelorstudiet.

Dette emnet fremstår som en stor suksess. Det eneste problemet er at oppdelingen av stoff mellom dette emnet og det neste ikke er perfekt, som nevnt allerede. Det betyr at arbeidsmengden er stor, men det kompenseres av at foreleseren er dyktig.

Karakterene i ECON130 er jevnt over gode og har vært det i flere år. I 2021 legger jeg merke til et overskudd av karakteren A i forhold til normalfordelingen; dette er det eneste av de fire emnene der jeg har informasjon fra 2021, siden de andre er høstemner. Det tyder på at studentene liker emnet og bruker mye tid og ressurser på det. Og tid og ressurser bruker jo også foreleseren, og dermed instituttet.

3.3. ECON230 Internasjonal makroøkonomi

Dette emnet er på mange måter fortsettelsen på ECON130. Men mens det i undervisningen i mikroøkonomi er en utvikling fra det første emnet ECON110 til det neste ECON210, er disse to emnene i makroøkonomi mer likestilte tematisk: de tar opp forskjellige emner innen fagfeltet uten at ECON230 på samme måte bygger på ECON130. Det sees bl a ved at læreboken er den samme i de to kursene. En veldig god bok er for omfattende for ett emne og fordeles derfor over to emner.

Det går an å stille spørsmål om hvordan stoffet i Holdens lærebok fordeles på de to kursene, som nevnt over. Men man bør kanskje også ha en diskusjon om hva man vil ha inn i dette emnet utover å gjøre ferdig Holdens bok. Studentene forteller f eksempel om en modell utviklet av faglærer som ikke står nevnt i pensum, og da kan den vel ikke gis til eksamen.

Karaktersnittet har ligget jevnt rundt C de siste årene for bachelorstudentene, litt høyere for profesjonsstudentene. Dette snittet er det ingenting å si på.

3.4 ECON330 Makroøkonomisk analyse

Dette er det obligatoriske emnet i makroøkonomi på masternivå. Det bygger på ECON130 og ECON230. Pensum er en engelskspråklig lærebok skrevet av danske forskere.

Emnet går gjennom moderne tema i makroøkonomi, slik som ny-keynesiansk teori, realkonjunkturteori og vekstteori. Til dette stoffet trengs ganske avanserte metoder, og emnet er derfor krevende. Dette er en utfordring for studentene. Men heller enn å gjøre emnet enklere bør man prøve å gjøre studentene bedre forberedt til dette stoffet gjennom å styrke emnene i bachelorstudiet, både innen mikro- og makroøkonomi.

En mulig vei for å utvikle ECON330 kunne være å koble emnet opp mot tema der instituttet har lærekrefter. I så måte skulle koblingen mellom makroøkonomi og finans være noe man burde se nærmere på. Dessuten bør man ta tak i behovet for gjesteforelesere. Det er ikke minst i emner med stor bruk av avanserte metoder at studentene trenger å kjenne igjen metodenes anvendelser i virkelige problemstillinger.

Emnet har gjennomgående gode karakterer, med et snitt over C for profesjonsstudentene, litt under C for masterstudentene.

4. Oppsummering

Denne rapporten er basert på samtaler med studenter, de ulike faglærerne i de obligatoriske emnene i makroøkonomi og undervisningsledelsen ved instituttet.

Som i fjor anbefaler jeg å utjevne noen av forskjellene mellom profesjonsstudentene og de andre studentene. Det er nødvendig for instituttet å redusere frafallet, særlig blant profesjonsstudentene. Å gjøre forskjellen mellom studentgruppene mindre kan være et godt tiltak. Særlig vil jeg fremheve behovet for at profesjonsstudentene tar ECON140 i stedet for MAT101. Også tiltak som skaper fellesskap mellom alle studentene som har startet samtidig, bør vurderes. Det kan være gode grunner for å ha tiltak som spesielle seminarer forbeholdt profesjonsstudentene. Men de har den ulempen at de ikke skaper fellesskap for alle studentene, og de bør derfor brukes med måte. I motsetning til i fjor mener jeg at praksiskurset ECON381 bør beholdes og forbeholdes profesjonsstudentene. Dersom instituttet mener det forskjellene mellom de to studiene er viktige for å kunne begrunne å ha et eget profesjonsstudium, bør man se nærmere på om profesjonsstudiet bør nedlegges og ressursene som brukes til det overføres til bachelorstudiet og masterstudiet.

Instituttledelsen bør ta sterkere styring over utviklingen av de obligatoriske emnene. Dette er en anbefaling jeg også var inne på i fjorårets rapport. Det er forståelig at selve undervisningen av et obligatorisk emne settes bort til noen i bistilling eller, som vi diskuterte i fjor, til en postdok. Men dette må kunne gjøres uten å slippe taket i emneansvaret. Instituttet bør diskutere måter å administrere emneansvar på som tar hensyn til instituttets behov for kontroll med emnenes innhold og sammenheng på den ene siden og behovet for å ta i bruk

forelesningskrefter utenfor den faste staben på den andre siden. Her hører det også med at emneansvaret er i ferd med å forandre seg i hele sektoren og er mye mer arbeidskrevende enn det var før, ettersom stadig nye administrative oppgaver legges inn i denne funksjonen.

Jeg opprettholder anbefalingen fra i fjor om å revitalisere seminarundervisningen, selv om jeg ser at obligatoriske seminarer kanskje ikke er veien å gå.

Institutt for økonomi er inne i en diskusjon om hvordan tilby studentene programmering. Jeg mener den beste måten å gjøre det på er å legge om det første statistikkemnet slik at det gir plass til at studentene lærer et statistisk programsystem, for eksempel R, som gjør dem i stand til å simulere data, gjøre statistiske beregninger og lage grafiske beskrivelser av data.

Og endelig foreslår jeg økt bruk av gjesteforelesere i flere emner på instituttet, men i denne sammenhengen særlig i de makroøkonomiske kursene. Man bør også ellers se nærmere på hvordan man kan gjøre studienes arbeidslivsrelevans mer synlig for både studentene og arbeidslivet.

Anbefalinger jeg kom med i fjor, som jeg ikke har moderert ovenfor, står fortsatt ved lag.

Med dette avslutter jeg årets rapport til Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Selv om den er kommet i stand etter samtaler med folk ved Institutt for økonomi, står jeg igjen alene ansvarlig.

Fagfellerapport for 2021 for Institutt for økonomi, Universitetet i Bergen

Tore Nilssen

14. januar 2022

1. Bakgrunnsinformasjon

Dette er en fagfellerapport for Institutt for økonomi ved Universitetet i Bergen. Den følger i grove trekk malen for fagfellerapporter som finnes i «Programevaluering av ekstern fagfelle», utgitt av Det samfunnsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Bergen. Den ligger også tett opp til «Fagfellerapport for 2020», levert for et år siden, og det vil refereres til den forrige rapporten underveis.

Rapporten gjelder situasjonen i 2021 og omhandler tre ulike studieprogram:

- Samfunnsøkonomi, bachelor
- Samfunnsøkonomi, master
- Samfunnsøkonomi, profesjon

I år legges det særlig vekt på profesjonsstudiet, etter avtale med Institutt for økonomi.

Fjorårets rapport handlet særlig om emner i mikroøkonomi. Fokuset er denne gangen på obligatoriske emner i makroøkonomi, særlig følgende emner:

- ECON100 – Innføring i samfunnsøkonomi

Dette emnet utgjør samfunnsøkonomi-varianten av Examen facultatum (Ex.fac.). Det gir en enkel innføring i samfunnsøkonomi. Det skal vel også ha et element av dannelsesfag, siden det er et Ex.fac.-emne, men dannelseselementet synes ikke å være veldig fremtredende slik emnet gjennomføres nå. Emnet omhandler både mikroøkonomi og makroøkonomi, som navnet antyder. Det er med her fordi det er studentenes første møte med makroøkonomi, bortsett fra for de studentene som velger en annen Ex.fac.-variant.

- ECON130 – Makroøkonomi

Dette emnet gir en innføring i makroøkonomiske begreper og sammenhenger. Her lærer man om nasjonalprodukt, privat og offentlig konsum, sparing, investeringer, eksport og import, og om hvordan disse størrelsene kan påvirkes gjennom offentlig finanspolitikk og pengepolitikk. I kurset gjennomgås sentrale keynesianske modeller, og man diskuterer inflasjon og forventninger til inflasjon.

- ECON230 Internasjonal makroøkonomi

Dette emnet fortsetter fra ECON130 og tar særlig for seg hvordan analysen endres dersom man antar at den offentlige politikken påvirker valutakursen. Videre ser man på kjøpekraftsparitet, internasjonale kapitalmarkeder, optimale valutaområder, internasjonale pengesystemer og internasjonal inntektsfordeling.

- ECON330 Makroøkonomisk analyse

Dette emnet tilbyr avansert analyse av makroøkonomiske problemstillinger som ulikhet, konjunktursvingninger, arbeidsledighet og inflasjon. I kurset gjennomgås vekstteori, keynesiansk og ny-keynesiansk teori og realkonkunkturteori.

I arbeidet med rapporten har jeg hatt samtaler med følgende personer:

Fra instituttledelsen:

- Espen Bratberg, leder for programutvalget for de tre studieprogrammene
- Arild Aakvik, undervisningsansvarlig

Emneansvarlige for undervisningen i de fire emnene:

- Kjell Vaage (ECON100)
- Kjell Erik Lommerud (ECON130)
- Dag Lønning (ECON230)
- Oddvar Kaarbøe (ECON330)

Studenter:

- Johanne Bakken (bachelorstudiet)
- Sigurd Østmo (bachelorstudiet)
- Mads Mikalsen (profesjonsstudiet, på bachelornivå)
- Carsten Mannes (masterstudiet)
- Johanne Hoff (masterstudiet)
- Emma Samuelsen (masterstudiet)

På grunn av korona-pandemien var det heller ikke denne gangen mulig å gjennomføre et besøk til fagmiljøet. Derfor ble alle møtene og intervjuene gjort ved hjelp av Zoom. Endringen fra fysiske møter til zoom-møter fikk dessverre den konsekvensen at de fleste studentene på profesjonsstudiet som Institutt for økonomi hadde avtale med, ikke kunne være med i samtaler med meg på grunn av kollisjoner med undervisningsaktiviteter. Jeg mener samtalene med studentene var nyttige likevel, også når det gjelder vurderingen av profesjonsstudiet, selv om det ville ha vært enda bedre om flere profesjonsstudenter hadde hatt anledning til å være med.

I arbeidet med rapporten har jeg hatt nytte av møtene nevnt over, i tillegg til tilgang til informasjon om studiene tilgjengelig på UiBs nettsider og ytterligere informasjon jeg har mottatt fra Institutt for økonomi.¹ Nedenfor bruker jeg intervjuene og bakgrunnsinformasjonen til å vurdere studieprogrammene og emnene.

¹ Men jeg har ikke fått tilsendt informasjon fra 2021 for andre relevante emner enn ECON130, siden disse andre emnene er høstemner.

2. Evaluering av studieprogrammene

Som nevnt handler denne rapporten om tre av studieprogrammene ved Institutt for økonomi: bachelor-, master- og profesjonsstudiet i samfunnsøkonomi. Jeg vurderer ikke årsstudiet i samfunnsøkonomi.

Jeg vil stort sett vurdere de tre studieprogrammene samlet, men vil også trekke frem momenter som ikke gjelder alle tre likt.

Faglig innhold

Sist diskuterte jeg det faglige innholdet på studieprogramnivå. Den diskusjonen er fremdeles gyldig, og jeg har ikke noe å tilføye. Jeg diskuterte også rimelig grundig undervisningen i mikroøkonomi og går ikke inn på den her. Undervisningen i metode vil trolig bli tema i en fremtidig rapport.

Makroøkonomisk undervisning starter i ECON100, der dette utgjør en del av emnet, sammen med mikroøkonomi og mer dannende tema, som er nødvendig siden dette er et ex-fak-emne. Makroøkonomi utgjør dermed antagelig neppe mer enn en tredel av emnet. Siden makroøkonomi er den delen av faget som oftest dukker opp i media, egner det seg godt i ECON100. Institutt for økonomi diskuterer hvorvidt ECON100 skal legges om for å gi plass til programmering, i hvert fall for profesjonsstudentene. Dette vil trolig føre til enda mindre makroøkonomi i emnet enn nå. Jeg kommer tilbake til behovet for programmering i oppsummeringen av rapporten.

De to neste emnene i makroøkonomi er ECON130 og ECON230. De er ganske likestilte i vanskelighetsgrad og kan grovt sett sies å omfatte makroøkonomi i en lukket, hhv. åpen økonomi.

Det siste makrokurset er ECON330, som undervises på masternivå. Her økes vanskelighetsgraden relativt til de to foregående kursene.

Etter mitt syn dekker de tre makro-kursene det stoffet som bør dekkes i en sekvens av makrokurs. Tradisjonelle emner dekkes i bachelor-kursene ECON130 og ECON230, mens mer moderne emner, inkludert vekstteori, ny-keynesiansk teori og realkonjunkturteori, dekkes i masteremnet ECON330. Instituttet har en utfordring i at det så godt som ikke finnes aktive forskere i makroøkonomi blant staben. Dette er for tiden løst på flere måter. ECON130 og Lommerud er trolig instituttets beste kombinasjon av emne og foreleser, til tross for at han ikke selv forsker på makroøkonomi. ECON230 dekkes av en ekstern foreleser, en situasjon instituttet nok ikke kan unngå. Men den ville ha vært bedre dersom man beholdt emneansvaret for emnet hos den faste staben ved instituttet, slik at man har bedre kontroll på emnets utvikling og sammenhengen mellom de obligatoriske emnene i studiene. Jeg anbefaler derfor at instituttet finner en løsning der emneansvaret i ECON230 legges til noen i den faste staben.

Som i fjor mener jeg at masterstudiet har et godt tilbud av valgfrie masteremner. For profesjonsstudiet er utvalget trolig litt for lite. Disse studentenes behov for masteremner er

større, siden de starter med å ta masteremner tidligere. Den anbefalte studieplanen for profesjonsstudiet tilsier to valgfrie bacheloremner i det sjette semesteret.² Dette bør endres, for profesjonsstudenter i sjette semester kan gjerne oppmuntres til å søke seg mot masteremner.

Det ser ut som det er nødvendig med flere valgfrie emner på bachelornivå. Studentene sier de er spesielt interesserte i makrorettede valgemner. For valgemner er ikke behovet for å beholde emneansvaret hos instituttledelsen like stort som ved obligatoriske emner. Dermed kan man prøve å rekruttere eksterne forelesere. Parallelt kan man gjøre en innsats for å gjøre utveksling med andre læresteder i Bergen lettere for instituttets studenter. Her bør det være mulig å starte opp eller fornye samarbeid med NHH, HVL og BI-Bergen.

Studentene er opptatt av studiets arbeidslivsrelevans. Det er vanskelig for studentene å innse at det beste svaret på arbeidets behov noen år frem i tid er de grundige metodene de lærer i studiet, når arbeidslivet samtidig legger ut om sine umiddelbare behov for å løse de problemene vi har i dag. Men et enkelt virkemiddel for å synliggjøre arbeidslivsrelevansen kan være å øke bruken av gjesteforelesere fra nærings- og samfunnsliv. Når det gjelder den makroøkonomiske undervisningen, bør det være mulig å finne gjesteforelesere i Finansdepartementet, Norges Bank og ulike store bedrifter og næringslivsorganisasjoner.

En annen mulighet for å øke arbeidslivsrelevansen er å innføre et praksisemne eller lignende i bachelorstudiet. Men praksis-emner blir fort ressurskrevende, særlig på administrasjonssiden. Så instituttet bør tenke seg nøye om før man går i gang med et slikt praksisemne.

Frafall

Både bachelorstudiet og profesjonsstudiet opplever store frafall. Og frafallet er særlig stort i løpet av det første året. Andelen av de som møtte opp til semesterstart ved første semester, som fremdeles var med ved semesterstart ved tredje semester, altså etter ett år, var i gjennomsnitt 60% for bachelorstudiet for oppstartsårene 2016-2020.³ Det tilsvarende tallet for profesjonsstudiet var 58%. Som man ser, gjør profesjonsstudiet det litt dårligere, men hele forskjellen kommer tilsynelatende fra 2019-kullet, der kun 42% møtte opp til høstsemesteret 2020. Og frafallet fortsetter for profesjonsstudiet utover det første året. For oppstartsårene 2013-2018 var i gjennomsnitt 41% av de som møtte opp til oppstart ved det første semesteret, fremdeles med ved semesterstart i det sjuende semesteret, altså etter tre år. Dette er naturlig nok litt gamle tall, men det indikerer at frafallet i profesjonsstudiet fortsetter utover det første året. Det store frafallet betyr også at det i absolutte tall ikke er mange igjen, siden kullene i profesjonsstudiet ikke er veldig store. I kullet med det største frafallet ved det syvende semesteret, de som startet studiet i 2016, var det 7 studenter igjen høsten 2019 av de 22 som startet opp i 2016, en andel på 32%. Med så små tall er det vanskelig å lage en egen kullfølelse for profesjonsstudiene. (For ordens skyld: i det beste året jeg har undersøkt, var det av de 35 som startet på profesjonsstudiet i 2018, 16 studenter igjen etter tre år i 2021.)

Instituttet jobber godt med å finne ut årsakene til det store frafallet for både bachelorstudiet og profesjonsstudiet. Det er viktig at dette arbeidet fortsetter, bl a ved å sende ut spørreundersøkelser til tidligere studenter som valgte å avslutte studiet før de var ferdige.

² [Samfunnsøkonomi, 5 år | Universitetet i Bergen \(uib.no\)](#).

³ Grunnlagsmaterialet for disse tallene er også denne gangen tatt ut fra Tableau.

Jeg viser ellers til diskusjonen min av frafall i den forrige rapporten.

Pensum

Emnene i makroøkonomi på bachelor, ECON130 og ECON230, bruker Steinar Holdens lærebok. Det er et godt valg. Men det er ikke klart for meg hvorfor ECON130 har ekstra mange forelesninger og bruker en så stor del av Holdens bok, annet enn at faglæreren på ECON130 ønsker å ha det på den måten. Argumentet om at mange studenter kun tar dette ene makroøkonomi-emnet og alle trenger de seksten første kapitlene av Holdens bok, er ikke godt, siden både ECON130 og ECON230 er obligatoriske for både bachelor- og profesjonsstudenter. Å legge opp emnene av hensyn til studentene på årsstudiet, som ikke tar ECON230, virker ikke hensiktsmessig. På den andre siden er det opplagt et viktig moment hva instituttets beste foreleser ønsker.

Når det gjelder ECON230, nevnte studentene jeg snakket med, en modell som var utviklet av faglæreren selv, og formodentlig skrevet ned i et eget notat. Notater skrevet av faglærer bør generelt unngås, bortsett fra der øvrig pensum utdypes og diskuteres. Enda verre blir det når notatet ikke er listet opp som pensum. (For ordens skyld: Min skepsis gjelder ikke artikler skrevet av faglærer og publisert i anerkjente vitenskapelig tidsskrifter med reelle fagfelle-vurderinger. Men også disse må på pensumlisten.)

Pensum i ECON330 er det som virker å være en hensiktsmessig lærebok. Studentene forteller at spranget er veldig stort fra bachelor til master, dvs fra ECON130/230 til ECON330. Det spranget bør ikke dempes ved å velge et enklere pensum i ECON330, men heller ved å gå gjennom pensum i bachelorkursene for å se om de bedre kan forbedre studentene på ECON330. Den beste måten å gjøre dette på er etter min mening å innrette undervisningen i generell likevekt i mikroøkonomiemnet ECON210 på en slik måte at emnet gir en god forberedelse til makroøkonomi på masternivå i ECON330.

Undervisnings- og vurderingsformer

Jeg skrev en del om dette i min forrige rapport, og jeg har ikke så mye å legge til. Så lenge koronaen pågår, må man finne løsninger, selv om de kanskje bare vil være midlertidige.

Jeg vil gjerne gjenta min oppfordring fra i fjor om å se på hvordan seminarundervisningen kan revitaliseres, slik at studentene stiller forberedt til seminarene og man slipper å bruke tid i seminaret på at forberedelsene gjøres.

Når det gjelder evalueringsformer, er det viktig å tenke over hvordan eksamen skal gjøres korona-kompatibel. Det betyr for eksempel at spørsmålene må bli annerledes med en skole-eksamen enn med en åpen-bok hjemme-eksamen. Det er også viktig å diskutere spørsmålsformen i undervisningen, særlig i seminarene, slik at den ikke kommer som en overraskelse på eksamen. Etter hvert vil tosensor-ordningen ramme sektoren. Det er viktig å være forberedt her og tenke gjennom hvordan den kan gjennomføres uten å stjele for mye ressurser. Det er ikke i studentenes interesse verken å innføre flervalgseksamen i stor stil eller å redusere undervisningen for å få råd til evaluering.

Særbehandling av profesjonsstudiet

I forrige rapport brukte jeg mye plass på å diskutere dette temaet. Jeg skal ikke gjenta alt her. Etter mitt syn er bachelor/master og profesjon tilstrekkelig forskjellige ved at profesjonsstudiet er et 5-årig masterstudium der studentene kan ta masteremner allerede i 3. eller 4. semester. Det er ikke noe poeng å gjøre de to studiene enda mer forskjellige ved ulike spesialordninger for profesjonsstudentene. Men fordi de begynner så tidlig å ta masteremner, er det lurt av instituttet å ha et praksisemne forbeholdt profesjonsstudiet, ECON381; dette er i motstrid med det jeg skrev i fjor.

En særbehandling av profesjonsstudiet som fremstår som direkte kontraproduktiv, er at disse studentene tar matematikk-emnet MAT101 i det første semesteret i stedet for ECON140. Dette gjør at de har for liten bakgrunn i det vi kan kalle økonomi-matematikk. Det gjelder både hvilke deler av matematikken som dekkes, og hvilke anvendelser som diskuteres. For eksempel dekkes ikke Lagranges metode i MAT101. Disse studentene tilbys riktignok et minikurs i Lagranges metode i forbindelsen med mikroøkonomiemnet ECON110 i semesteret. Men dette virker ikke å være et tilstrekkelig botemiddel. Jeg vil foreslå at MAT101 byttes ut med ECON140 for profesjonsstudentene. Siden disse studentene har en sterkere bakgrunn i matematikk fra videregående enn bachelorstudentene, bør dette suppleres med at de får særbehandling i form av for eksempel en egen seminarrekke forbeholdt dem. Det er sannsynlig at en slik omlegging vil redusere frafallet det første året på profesjonsstudiet. Den vil også gjøre disse studentene bedre forberedt for resten av økonomistudiet.

Bortsett fra disse tankene om ECON381 og MAT101 står mine kommentarer fra i fjor ved lag. Det er fremdeles behov for å se på om en reduksjon i forskjellene mellom bachelorstudentene og profesjonsstudentene vil kunne øke studiekvaliteten for begge grupper av studenter. Å likestille de to studentgruppene i det daglige studielivet vil gjøre det mulig å få en kullfølelse for alle studentene i et kull, noe som etter min mening er viktigere enn å lage en kullfølelse for en liten gruppe profesjonsstudenter.

Dersom instituttet insisterer på at forskjellsbehandlingen av de to studiene er nødvendig, foreslår jeg at man tenker gjennom om man skal legge ned profesjonsstudiet og fordele studieplassene derfra på bachelor- og masterstudiene. Dette vil fjerne behovet for å forskjellsbehandle profesjonsstudentene og bachelorstudentene, og man kan konsentrere instituttets knappe ressurser på færre studier og dermed kanskje stå bedre i stand til å tilby valgemenner.

3. Fire emner i makroøkonomi

Som nevnt allerede er denne vurderingen konsentrert om de fire kursene ECON100, ECON130, ECON230 og ECON330. Det første omfatter delvis makroøkonomi, de tre andre omfatter bare makroøkonomi.

3.1. ECON100 Innføring i samfunnsøkonomi

Dette emnet inneholder både mikroøkonomi og makroøkonomi. Emnet utgjør Examen facultatum (Ex.fac.) og kan erstattes med et annet Ex.fac.-kurs for studentene på bachelorstudiet, men ikke for dem på profesjonsstudiet.

Jeg skrev mye om dette emnet sist og skal ikke gjenta det her. Makroøkonomi har en liten del av dette emnet. Planlagte omlegginger av ECON100 kan føre til at denne delen reduseres ytterligere. Instituttet bør diskutere om det er mulig med så lite makroøkonomi i ECON100 uten at det går utover studiekvaliteten i de kommende makroemnene i studiet. Det er dessuten også et behov for å se om pensum kan angis mer presist, siden pensumboken er veldig ordrik.

3.2. ECON130 Makroøkonomi

I makroøkonomi finnes en lærebok på norsk som er fullt på høyde med engelske lærebøker. Og det er selvsagt denne som brukes ved Institutt for økonomi, som har valgt å ha kun norske lærebøker på bachelorstudiet.

Dette emnet fremstår som en stor suksess. Det eneste problemet er at oppdelingen av stoff mellom dette emnet og det neste ikke er perfekt, som nevnt allerede. Det betyr at arbeidsmengden er stor, men det kompenseres av at foreleseren er dyktig.

Karakterene i ECON130 er jevnt over gode og har vært det i flere år. I 2021 legger jeg merke til et overskudd av karakteren A i forhold til normalfordelingen; dette er det eneste av de fire emnene der jeg har informasjon fra 2021, siden de andre er høstemner. Det tyder på at studentene liker emnet og bruker mye tid og ressurser på det. Og tid og ressurser bruker jo også foreleseren, og dermed instituttet.

3.3. ECON230 Internasjonal makroøkonomi

Dette emnet er på mange måter fortsettelsen på ECON130. Men mens det i undervisningen i mikroøkonomi er en utvikling fra det første emnet ECON110 til det neste ECON210, er disse to emnene i makroøkonomi mer likestilte tematisk: de tar opp forskjellige emner innen fagfeltet uten at ECON230 på samme måte bygger på ECON130. Det sees bl a ved at læreboken er den samme i de to kursene. En veldig god bok er for omfattende for ett emne og fordeles derfor over to emner.

Det går an å stille spørsmål om hvordan stoffet i Holdens lærebok fordeles på de to kursene, som nevnt over. Men man bør kanskje også ha en diskusjon om hva man vil ha inn i dette emnet utover å gjøre ferdig Holdens bok. Studentene forteller f eksempel om en modell utviklet av faglærer som ikke står nevnt i pensum, og da kan den vel ikke gis til eksamen.

Karaktersnittet har ligget jevnt rundt C de siste årene for bachelorstudentene, litt høyere for profesjonsstudentene. Dette snittet er det ingenting å si på.

3.4 ECON330 Makroøkonomisk analyse

Dette er det obligatoriske emnet i makroøkonomi på masternivå. Det bygger på ECON130 og ECON230. Pensum er en engelskspråklig lærebok skrevet av danske forskere.

Emnet går gjennom moderne tema i makroøkonomi, slik som ny-keynesiansk teori, realkonjunkturteori og vekstteori. Til dette stoffet trengs ganske avanserte metoder, og emnet er derfor krevende. Dette er en utfordring for studentene. Men heller enn å gjøre emnet enklere bør man prøve å gjøre studentene bedre forberedt til dette stoffet gjennom å styrke emnene i bachelorstudiet, både innen mikro- og makroøkonomi.

En mulig vei for å utvikle ECON330 kunne være å koble emnet opp mot tema der instituttet har lærekrefter. I så måte skulle koblingen mellom makroøkonomi og finans være noe man burde se nærmere på. Dessuten bør man ta tak i behovet for gjesteforelesere. Det er ikke minst i emner med stor bruk av avanserte metoder at studentene trenger å kjenne igjen metodenes anvendelser i virkelige problemstillinger.

Emnet har gjennomgående gode karakterer, med et snitt over C for profesjonsstudentene, litt under C for masterstudentene.

4. Oppsummering

Denne rapporten er basert på samtaler med studenter, de ulike faglærerne i de obligatoriske emnene i makroøkonomi og undervisningsledelsen ved instituttet.

Som i fjor anbefaler jeg å utjevne noen av forskjellene mellom profesjonsstudentene og de andre studentene. Det er nødvendig for instituttet å redusere frafallet, særlig blant profesjonsstudentene. Å gjøre forskjellen mellom studentgruppene mindre kan være et godt tiltak. Særlig vil jeg fremheve behovet for at profesjonsstudentene tar ECON140 i stedet for MAT101. Også tiltak som skaper fellesskap mellom alle studentene som har startet samtidig, bør vurderes. Det kan være gode grunner for å ha tiltak som spesielle seminarer forbeholdt profesjonsstudentene. Men de har den ulempen at de ikke skaper fellesskap for alle studentene, og de bør derfor brukes med måte. I motsetning til i fjor mener jeg at praksiskurset ECON381 bør beholdes og forbeholdes profesjonsstudentene. Dersom instituttet mener det forskjellene mellom de to studiene er viktige for å kunne begrunne å ha et eget profesjonsstudium, bør man se nærmere på om profesjonsstudiet bør nedlegges og ressursene som brukes til det overføres til bachelorstudiet og masterstudiet.

Instituttledelsen bør ta sterkere styring over utviklingen av de obligatoriske emnene. Dette er en anbefaling jeg også var inne på i fjorårets rapport. Det er forståelig at selve undervisningen av et obligatorisk emne settes bort til noen i bistilling eller, som vi diskuterte i fjor, til en postdok. Men dette må kunne gjøres uten å slippe taket i emneansvaret. Instituttet bør diskutere måter å administrere emneansvar på som tar hensyn til instituttets behov for kontroll med emnenes innhold og sammenheng på den ene siden og behovet for å ta i bruk

forelesningskrefter utenfor den faste staben på den andre siden. Her hører det også med at emneansvaret er i ferd med å forandre seg i hele sektoren og er mye mer arbeidskrevende enn det var før, ettersom stadig nye administrative oppgaver legges inn i denne funksjonen.

Jeg opprettholder anbefalingen fra i fjor om å revitalisere seminarundervisningen, selv om jeg ser at obligatoriske seminarer kanskje ikke er veien å gå.

Institutt for økonomi er inne i en diskusjon om hvordan tilby studentene programmering. Jeg mener den beste måten å gjøre det på er å legge om det første statistikkemnet slik at det gir plass til at studentene lærer et statistisk programsystem, for eksempel R, som gjør dem i stand til å simulere data, gjøre statistiske beregninger og lage grafiske beskrivelser av data.

Og endelig foreslår jeg økt bruk av gjesteforelesere i flere emner på instituttet, men i denne sammenhengen særlig i de makroøkonomiske kursene. Man bør også ellers se nærmere på hvordan man kan gjøre studienes arbeidslivsrelevans mer synlig for både studentene og arbeidslivet.

Anbefalinger jeg kom med i fjor, som jeg ikke har moderert ovenfor, står fortsatt ved lag.

Med dette avslutter jeg årets rapport til Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Selv om den er kommet i stand etter samtaler med folk ved Institutt for økonomi, står jeg igjen alene ansvarlig.